

7.3.2002

2189/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

1 KANTELU

Asianajaja A kertoo 5.10.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa, että 16-vuotiaan B:n äiti pyysi häntä avustamaan esitutkinnassa pidätettynä ollutta poikaansa. Asianajaja A otti yhteyttä asian tutkijaan ja saapui Vantaan kihlakunnan poliisilaitokselle B:n seuraavaan kuulusteluun. A arvostelee sitä, että hänen ei pyynnöstä huolimatta sallittu ennen kuulustelua neuvotella B:n kanssa kahden kesken.

- - - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Poliisille tehtiin rikosilmoitus siitä, että erään ravintolan takahuoneesta oli useaan otteeseen anastettu rahaa sulkemisajan jälkeen. Asiassa kuultiin syylliseksi epäiltyinä B:ta sekä tämän äitiä, siskoa ja veljeä, jotka kaikki olivat siivonneet ko. ravintolaa.

Esitutinnan aikaan 16-vuotias B oli asian vuoksi vapautensa menettäneenä noin kaksi vuorokautta, jona aikana häntä kuulusteltiin neljä kertaa. Kahdessa ensimmäisessä kuulustelussa hänellä ei ollut avustajaa, mutta kolmanteen kuulusteluun saapui paikalle avustajaksi ilmoittautuen asianajaja A, joka pyysi saada keskustella B:n kanssa kahden kesken ennen kuulustelua.

Jutun tutkija vanhempi konstaapeli C toteaa, että hän ei saanut tutkinnanjohtajaa kiinni, joten hän keskusteli tilanteesta päivystävän komisarion eli ma. rikoskomisario D:n kanssa. A:n sallittiin keskustella B:n kanssa C:n läsnäollessa. Tämän jälkeen toimitetussa B:n kuulustelussa asianajaja A oli läsnä. Kuulustelun jälkeen A ja B saivat neuvotella kahden kesken. Seuraavana päivänä toimitetun kuulustelun pöytäkirjaan on merkitty B:n ilmoitukseksi: "Minulle on kerrottu mahdollisuudesta kutsua paikalle avustajani A, mutta en halua häntä kuulusteluuni mukaan".

3.2 Oikeusohjeet

Esitutkintalain 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeudesta annetun lain 12 (ja 13 b §:ssä) tarkemmin säädetään.

Tutkintavankeuslain 12 §:n mukaan tutkintavangin ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa on sal-

littava tapaamalla, kirjeitse ja mahdollisuuksien mukaan puhelimitse pitää yhteyttä keskenään. Tapaamista voidaan valvoa, milloin siihen on erityistä syytä. Avustajan kanssa käytävää neuvottelua ei saa kuunnella eikä kirjeitä tarkastaa, ellei ole perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä. Väärinkäytöksen ilmaantuessa neuvottelu voidaan keskeyttää.

Edelleen esitutkintalain 31 §:ssä säädetään, että asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä.

Avustajan kelpoisuudesta säädetään esitutkintalain 45 §:ssä. Sen mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä. Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka:

- 1) on toiminut syylliseksi epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa; tai
- 2) on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luotettavuuttaan avustajan tehtävässä.

3.3 Ratkaisu

Tässä tapauksessa ei ole katsottu olevan estettä sille, että A avustaa B:tä ja että he ylipäätään voivat tavata ennen kuulustelua ja että A voi olla läsnä kuulustelussa. A:n on siis katsottu täytävän avustajan kelpoisuusvaatimukset ja eikä ole katsottu olevan painavia rikostutkinnallisia syitä kieltää A:ta olemasta läsnä kuulustelussa. Tapaamiselle ei näytä myöskään olleen käytännön esteitä.

Kahdenkeskistä neuvottelua ennen 15.6.2000 klo 17.15 aloitettua kuulustelua ei kuitenkaan ole sallittu. Avustajan kanssa käytävän neuvottelun kuunteleminen - kuten nyt on tapahtunut - on lain mukaan mahdollista vain, kun on *perusteltua syytä* epäillä väärinkäytöksiä.

Tutkintavankeuslain 12 §:n esitöissä (hallituksen esitys 239/1974) todetaan mm. että vangin ja hänen avustajansa luottamuksellinen suhde ja puolustuksen menestyksellinen hoitaminen edellyttävät, ettei neuvottelua kuunnella. Väärinkäytöstä, joka antaisi aiheen kuunnella neuvottelua, voitaisiin epäillä lähinnä silloin kun on perusteltua syytä olettaa, ettei vangin avustajaksi ilmoittautunut todellisuudessa olisikaan avustaja. Jos on ilmeistä, että tapaamisen tarkoituksena on vain vangin syyteasian hoitaminen, neuvottelua ei olisi kuunneltava. Neuvottelun valvontakin (siis sitä kuuntelematta) tulisi tällaisissa tapauksissa harvemmin kysymykseen.

C ja D ovat vedonneet siihen, että valvoton tapaaminen ennen kuulustelua olisi voinut haitata kyseisen vaikeasti selvitettävän, ei kovin vähäisenä pidettävän rikoksen selvittämistä. He ovat viitanneet erityisesti siihen, että B:n äiti, joka (samoin kuin B:n veli ja sisko) oli itsekin epäiltynä ko. asiassa, oli hankkinut A:n avustamaan B:tä ja että asianajaja A oli ollut B:n äitiin yhteydessä ennen kuulustelua. Lisäksi he ovat kertoneet, että A:n saapuminen avustajaksi olisi tapahtunut vastoin B:n tahtoa.

Jää epäselväksi, mitä C tarkoittaa sillä, että A olisi hankittu B:n avustajaksi vastoin tämän tahtoa. B itse kertoo halunneensa keskustella A:n kanssa kahden kesken ennen kuulustelua. A on myös avustanut B:ta rikosasiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä. Tätä yksityiskohtaa ei kuitenkaan ole tarpeen enemmälti selvittää, koska sillä ei mielestäni ole juurikaan merkitystä asian ratkaisulle, kun A joka tapauksessa on B:ta avustanut. Siitä ei voitane tässä tapauksessa ainakaan vetää perusteltuja johtopäätöksiä sen suhteen, olisiko väärinkäytöksiä epäiltävissä.

Keskeistä asiassa on, että laki edellyttää konkreettisia ja nähdäkseni varsin vahvoja perusteita epäillä väärinkäytöksiä tapahtuvan, mikäli valvomaton neuvottelu sallitaan. Tällaisia seikkoja ei tässä tapauksessa ole mielestäni esitetty. Oikeus käyttää avustajaa on yksi esitutinnan keskeisiä periaatteita. Tämän oikeuden rajoittamista tarkoittavia säännöksiä ei tule tulkita laajentavasti ja sen rajoittamista tarkoittavien ratkaisujen tulee perustua kunkin yksittäistapauksen erityispiirteiden huolelliseen punnintaan. Tässä tapauksessa en pidä tehtyä ratkaisua perusteltuina. Pelkästään se, että toinen epäilty oli hankkinut asianajajan B:n avustajaksi, ei käsitykseni mukaan anna lain edellyttämää perusteltua aihetta epäillä väärinkäytöksiä tässä tapauksessa varsinkin kun otetaan huomioon, että kysymys oli pidätettynä olleen 16-vuotiaan B:n äidistä. Ei myöskään voida säännönmukaisesti lähteä siitä, että pidätetyn ei sallita tavata avustajaansa kahden kesken vain sen vuoksi, että pelätään avustajan voivan välittää kanssaepäilyiltä saatuja tietoja. Väärinkäytösepäily tulee pystyä perustelemaan kussakin yksittäistapauksessa esille tulleilla epäilyä tukevilla konkreettisilla tosiseikoilla.

Tässä tapauksessa on merkille pantavaa, että kuulustelutilanne oli asianajaja A:n ensitapaaminen B:n kanssa. Voin yhtyä A:n esittämään siitä, että tällaisessa tilanteessa kahdenkeskinen neuvottelu on tärkeää avustajan ja epäillyn keskinäisen luottamussuhteen luomiseksi.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon, että asianajaja A oli saanut keskustella B:n kanssa (vaikkakin valvotusti) ennen kuulustelua ja ollut läsnä kuulustelussa, minkä jälkeen kahdenkeskinen neuvottelu oli sallittu. Mielestäni ei ole aihetta olettaa, että edellä huonosti perustelluksi katsomani menettely olisi tässä tapauksessa juurikaan vaarantanut B:n oikeusturvaa.

Tämän vuoksi pidän riittävänä, että saatan käsitykseni C:n ja D:n menettelystä heidän tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan oheisena.